

A.N. Leontjew

Billedets psykologi¹.

(Psichologija obraza)

Forbemærkninger af redaktionen for "psichologija".

Det her offentliggjorte manuskript af A.N. Leontjew, er udkast til et foredrag afholdt på den udvidede kongres for professoratet for almen psykologi, ved fakultetet for psykologi ved Moskva Universitet, d. 12. november 1975. Foredragets problematik genspejler hovedretningen i bogen "Billeddannelsens psykologi" (en anden, senere betegnelse lød "Afbillede af verden"), som A.N. Leontjew samlede materiale til i årene 1975-78. Bogen forblev uskrevet, dog befandt der sig i Leontjews personlige arkiv udkast til den, tekstuddrag, planer osv., samt også en plan for bogen i dens helhed.

*Udover manuskriptet af udkastet (29 sider noter), havde vi også adgang til et ukorrigeret stenogram af foredraget (26 maskinskrevne sider). Vi har dog valgt udkastet til offentliggørelse, da det formidler Leontjews tankegang mere fuldstændigt og plastisk. Enkelte uddrag af stenogrammet, der ikke har nogen paralleller i udkastet, har vi medtaget i teksten under * som fodnoter.*

Enkelte tekststeder måtte kommenteres. Dette sker til sidst i teksten under 1. til 9.

Citaterne fra de Marxistisk-Leninistiske klassiske værker, hvis kilder ikke præcist er markeret i originalen (kun side angivelser), er blevet udstyret med præcise biografiske angivelser (i teksten umiddelbart efter citatet).

A.G. Asmolov, A.A. Leontjew og D.A. Leontjew har forberedt manuskriptet til trykning. Fra dem stammer også anmærkningerne.

Som bekendt er psykologien og psykofysiologien om iagttagelse (sansning) kendetegnet ved det nok største antal af undersøgelser og publikationer, og ved et uoverskueligt stort antal samlede fakta.

Undersøgelser bliver idag gennemført på de forskelligste niveauer: på det morfo-fysiologiske, psyko-fysiske, psykologiske, erkendelsesteoretiske, celle-niveauet, niveauet for mikro- og makroanalyse, det fænomenologiske niveau ("fænografisk" - Holzkamp)². Det er iagttagelsens fylogense og ontogenese der bliver undersøgt, dens funktionelle udvikling, og processerne for dens regeneration. Der bliver anvendt forskellige metoder, procedurer og indikatorer. Forskellige tilgange og interpretationer har vundet udbredelse: fysikalistiske, kybernetiske, og logisk-matematiske "modeller".

Der er blevet beskrevet en masse iagttagelser, herunder nogle fuldstændigt forbløffende, der forbliver uafklarede. Og det er karakteristisk, hvordan de mest toneangivende forfattere indrømmer, at der på nuværende tidspunkt ikke findes en almen teori om sansningen, som

¹ Argument Sonderband, 72, Forum Kritische Psychologie. Oversat af Gaderummet-Regnbuen v/ Alexandra Holmboe, oktober 2000.

² Her menes Klaus Holzkamps "Sinnliche Erkenntnis". Fænografi er ifølge Holzkamp den beskrivende fortolkning af det menneskelige, livsvirksomheden. Fænografisk beskrivelse af iagttagelsen er iagttagelse som "observationsvirksomhed", som bliver betragtet i sammenhæng med den menneskelige praksis. Holzkamps "fænografiske analyse" er knyttet sammen med ideen om iagttagelsens livs- og sociale funktion.

ville være egnet til at begribe den sig ophobende viden og udkaste et begrebs-system, der svarer til fordringerne fra den dialektisk-materialistiske metodologi.

I psykologien om iagttagelsen forbliver den fysiologiske idealisme - iklædt ny terminologi - parallelismen og epifænomenologien, den subjektive sensualisme og vulgærmekanismen, i grunden uovervundet. Indflydelsen fra positivismen og neo-positivismen bliver ikke svagere, men stærkere. Reduktionismen repræsenterer en særlig stor fare for psykologien, da den tilintetgør den psykologiske videnskabs genstand.

Som resultat triumferer en åbenlys eklektisme i oversigtsarbejder, som gør krav på at behandle problemet omfattende. Til trods for rigdommen af samlede konkrete kundskaber, er iagttagelsesteorien i en elendig tilstand, hvilket tyder på, at det idag er blevet ubetinget nødvendigt at afprøve de principielle retninger som undersøgelserne bevæger sig i.

Naturligvis tager alle sovjetiske forfattere udgangspunkt i marxismens grundsætninger, såsom anerkendelsen af det materielles primat, og ånden, bevidstheden, det psykiske som sekundært, og i tesen om at fornemmelser og iagttagelser som genspejler den objektive virkelighed, er en funktion ved hjernen. Det drejer sig om noget andet: om legemliggørelsen af disse teser med deres fulde indhold, i det psykologiske forskningsarbejdes praksis; om deres konkretisering og skabende udvikling i iagttagelsesforskningen selv. Og det kræver en grundliggende transformation af iagttagelsesforskningens problemstilling, og en given afkald på en række skinpostulater, som p.g.a. træghed gør sig gældende. Det skal her dreje sig om muligheden for en sådan transformation af problemet om iagttagelse i psykologien.

Den almene tese, som jeg idag prøver at forsvare, består deri, at problemet om iagttagelsen skal stilles og udvikles som et problem om psykologien om billeddannelsen af verden. Sagt i denne sammenhæng: Afbilledeteori - det er på tysk billedeteori, dvs. lige netop en teori om billeddannelsen. Marxismen stiller spørgsmålet på denne måde: "...fornemmelsen, iagttagelsen, forestillingen, ja menneskets bevidsthed overhovedet, bliver betragtet som et billede af den objektive realitet"(Lenin, Werke, bind 14, s. 267). Lenin har også formuleret den meget vigtige tanke om den principielle vej, den konsekvent materialistiske analyse af problemet må gå. Det er vejen fra den objektive yderverden, til fornemmelse, iagttagelse, billede(ibid. s. 48f). Den modsatte vej fører uundgåeligt til idealisme, betoner Lenin.

Det vil sige at enhver ting primært er sat objektivt - i de objektive forhold i den genstandsmæssige verden; at den selv - sekundært - sætter sig (i sine ideelle former) såvel i subjektiviteten, menneskenes sanselighed, som også i den menneskelige bevidsthed. Det må der også tages udgangspunkt i, i den psykologiske udforskning af billeddannelsen, processerne for dens opståen, og dens måde at fungere på.

Dyrene og mennesket lever i en genstandsmæssig verden, som fra begyndelsen fremtræder som en firedimensionel verden: den eksisterer i det tredimensionelle rum og i tiden (bevægelse), som er det værendes "objektivt-reelle former"(ibid., s. 171).

Denne tese behøver ikke blot at være en almenfilosofisk forudsætning for psykologien som angiveligt ikke berører den konkret-psykologiske undersøgelse af iagttagelsen, og forståelsen af dens mekanismer. Tværtimod, den viser meget i et andet lys, ikke sådan som det er opstået indenfor den borgerlige psykologi. Dette gælder allerede for forståelsen af udviklingen af sansorganerne, i løbet af den biologiske evolution.

Det følger af den anførte marxistiske tese, at dyrenes liv fra begyndelsen forløber i den firedimensionelle, genstandsmæssige verden, at dyrenes tilpasning som en tilpasning til deres diskretthed, til sammenhængene af de ting, der udfylder den, deres tidlige forandringer, følger af deres bevægelse; at, tilsvarende, udviklingen af sanseorganerne bringer udviklingen af tilpasningen til verdens firedimensionalitet til udtryk, dvs. at orienteringen i verden *som den er*, og ikke i dens enkelte elementer, dens "impulser", bliver sikret, selvom naturligvis også gennem disse elementer, gennem disse "impulser".

Dertil kommer, at man kun ved denne tilgang kan begribe de mange fakta, som forsvinder fra dyrepyskologien, fordi de ikke passer ind i de traditionelle, i grunden atomare, skemata. Sådanne kendsgerninger er f.eks. den paradoksalt tidlige optræden af rumiagttagelsen i dyrenes evolution, og vurderingen af afstande. Det samme gælder for iagttagelsen af bevægelser, forandringer i tiden - så at sige for iagttagelsen af kontinuitet gennem diskontinuitet. Jeg vil naturligvis ikke gå nærmere ind på disse spørgsmål. Det er et særligt, meget specielt samtaleemne.

For at komme tilbage til menneskene, menneskers bevidsthed, må jeg indføre endnu et begreb - begrebet om den femte kvasi-dimension, i hvilken den objektive verden afslører sig for menneskene. Det er det "semantiske felt", betydningssystemet. Indføringen af dette begreb kræver en nærmere forklaring. Det er en kendsgerning, at jeg, når jeg iagttager en genstand, ikke kun iagttager denne i dens rumlige dimension og i tiden, men også i dens betydning. Hvis jeg f.eks. kigger på armbåndsuret, så har jeg intet billede af denne genstands enkelte kendetegn, dens sum, dens "associative mængde". Herpå er også kritikken af de associative iagttagelsesteorier begrundet.

Det er heller ikke tilstrækkeligt at sige, at der hos mig først og fremmest opstår et billede af dets form, som gestaltpsykologerne påstår. Jeg iagttager ikke dets form, men tværtimod genstanden som er et ur.^{3*}

Naturligvis kan jeg skelne imellem og erkende forholdet mellem genstandens form og dens enkelte kendetegn/elementer, hvis det drejer sig om en sådan perceptions-opgave. Omvendt indgår godt-nok alt dette også i billedets faktura (Faktur), i dens *sanselige væv*, dog kan denne faktura blive fortættet, udvisket, og erstattet, uden at ødelægge og fordreje billedets genstandsmæssighed.

Denne af mig frembragte tese bliver bevist igennem en mængde fakta - indvundet såvel gennem eksperimenter som også er kendt fra dagligdagen. For psykologer der beskæftiger sig med iagttagelsen, behøves disse kendsgerninger ikke at blive omtalt. Jeg vil blot nævne, at de optræder specielt tydeligt i billeder/forestillinger.

Den traditionelle fortolkning består her deri, at man tilskriver selve iagttagelsen sådanne egenskaber som fornuftighed eller kategorialitet. Hvad angår forklaringen af disse egenskaber ved iagttagelsen, så forbliver de, som Gregory så rigtigt siger det,⁴ i bedste fald indenfor rammerne af Helmholtz' teori.

Jeg vil med det samme bemærke, at der her ligger en dybt begravet fare for, udfra den logiske nødvendighed, i sidste ende at appellere til medførte kategorier.

³ Ud fra eksperimenter er det klart - de er alment kendte - at under bestemte betingelser - besværliggjort iagttagelse eller forkortet iagttagelsestid - kan der i beretningen forekomme betydningen, men hverken en beskrivelse af formen eller kendetegnene.

⁴ Gregory, R.: *Das vernünftige Auge*, 1972.

Den af mig alment forsvarede ide, kan udtrykkes i to teser. Den første består deri, at fornuftens egenskaber og kategorialitet er karakteristisk ved det bevidste billede af verden, som ikke er immanente i selve billedet, bevidstheden. Disse karakteristisk udtrykker den objektivitet, der er afsløret i den samfundsmæssige helhedspraksis, som er *idealiseret* i det betydningssystem, som hvert enkelt individ forefinder som ”*noget der eksisterer udenfor det selv*” - og som skal iagttages og tilegnes - og derfor også som dét, som indgår i hans billede af verden.

Jeg vil prøve at udtrykke det på en anden måde: Betydningerne optræder ikke som det, der ligger før tingene, men som det, som ligger bagved tingene, - i de erkendte objektive forhold i den genstandsmæssige verden, i de forskellige systemer i hvilke de både eksisterer, og som også afslører deres egenskaber.

Betydningerne bærer altså en særlig dimension i sig. Det er systemet for intrasystemforholdene i den objektive, genstandsmæssige verden. Og dette er deres femte dimension!

Jeg sammenfatter.

Den af mig forsvarede tese består deri, at iagttagelsesproblemet i psykologien må stilles som problemet om opbygningen af et flerdimensionelt billede af verden, et billede af virkeligheden i individets bevidsthed. At, med andre ord, psykologien om billeddannelsen (iagttagelsen) er den konkret-videnskabelige viden om, hvorledes individerne i processen for deres virksomhed skaber et billede af verden - den verden hvori de lever, handler, som de selv laver om og delvist selv skaber; det er også en viden om, hvorledes billedet af verden fungerer, idet det formidler individernes virksomhed i den objektive-reelle verden.

For at illustrere dette, må jeg her lave et sidespring. Jeg erindrer en diskussion mellem en af vore filosoffer og Piaget, da han besøgte os.

”Hos Dem viser det sig, at barnet, ja subjektet overhovedet, skaber verden v.h.a. et system af operationer. Hvordan kan man forsvare et sådant standpunkt? Det er jo idealisme”. Piaget svarede hertil: ”Jeg forsvare slet ikke dette standpunkt, ved dette problem stemmer mine anskuelser overens med marxismens, og det er fuldstændigt forkert at betragte mig som en idealist”! ”Men hvordan kan De så hævde, at verden for barnet er på den måde som dets logik skaber den”?

Dette spørgsmål har Piaget ikke besvaret klart. Der findes dog et meget enkelt svar:

vi skaber faktisk, dog ikke VERDEN, men BILLEDET, idet vi, som jeg plejer at sige det, aktivt ”henter det ud” af den objektive virkelighed.

Iagttagelsesprocessen er lige netop denne proces, midlet til at ”hente ud”, hvorved hovedsagen ikke er hvordan, med hvilke midler, denne proces foregår, men hvad der bliver resultatet af denne proces. Jeg svarer: billedet af den objektive verden, den objektive virkelighed. Et mere eller mindre adækvat, mere eller mindre fuldstændigt ... nogle gange endda falsk ... billede.

Tillad mig endnu et fuldstændigt anderledes sidespring. Det drejer sig om, at forståelsen af iagttagelsen som en proces, gennem hvilken et billede af den flerdimensionelle verden bliver skabt - gennem enhver del, enhver akt, ethvert moment, enhver sensorisk mekanisme,- fører til et modsætningsforhold med den uundgåelige analytiske tilgang (Analytismus) i en psykologisk og psykofysiologisk undersøgelse, og laboratorieeksperimentets uundgåelige abstraktioner.

Her isolerer og undersøger vi iagttagelsen af fjerne genstande, hvorledes man skelner mellem former, farvekonstanter, den tilsyneladende bevægelse osv. Gennem omhyggelige eksperimenter og præcise målinger, borer vi så at sige dybe, men dog snævre brønde i perceptionens indre. Godtnok lykkes det os ofte ikke at anlægge "forbindelsesveje" mellem dem, dog fortsætter vi stadigvæk med at bore brønde, og skaber ud fra dem en mængde information - nyttig, men også mindre nyttig og helt unyttig. Som et resultat, opstår der i psykologien idag hele lagre af uforståelige fakta, der tilslører det sande videnskabelige relief af problemet med iagttagelsen.

Det siger sig selv, at jeg på ingen måde benægter nødvendigheden, ja, uundgåeligheden af den analytiske undersøgelse, løsningen af denne eller hine proces-detajle, og selv enkelte perceptionsfænomener, selv set i lyset af deres isolering, grundet selve undersøgelsen af dem. Jeg har noget fuldstændigt andet i tankerne, nemlig det, at vi har at gøre med en abstraktion, når vi i eksperimentet isolerer den proces der skal undersøges; at altså problemet om en tilbagevenden til undersøgelsesgenstandens totalitet - i dens reelle natur, opståelse, og dens specifikke funktioner - straks stiller sig.

I forbindelse med iagttagelsesforskningen, er det en tilbagevenden til skabelsen af billedet af den *flerdimensionelle yderverden* i individets bevidsthed, verden, *som den er*, i hvilken vi lever, i hvilken vi handler,

i hvilken vores abstraktioner i og for sig ikke "bor", ligesom den eksempelvis så grundigt undersøgte, og omhyggeligt målte "phi-bevægelse" ikke bor i verden.⁵

Her må jeg påny tage en afstikker.

I flere årtier gjaldt undersøgelserne i iagttagelsespsykologien overvejende iagttagelsen af to-dimensionelle objekter - linjer, geometriske figurer, plane fremstillinger. På dette grundlag opstod også hovedretningen i psykologien om billeddannelsen - gestaltpsykologien.

Først blev "formens kvalitet" - gestaltkvaliteten - særskilt fremhævet; derefter så man i formens helhed nøglen til billeddannelsens problem. Man formulerede så loven om "den gode gestalt", loven om prægnans, loven om figur og baggrund.

Denne psykologiske teori, som opstod gennem undersøgelsen af flade fremstillinger, viste sig selv at være en flad teori. I grunden låste den muligheden for bevægelsen "virkelig verden - psykisk gestalt", samt bevægelsen "psykisk gestalt-hjerne", inde.

Disse indholdsmæssige processer viste sig at være ombyttede forhold ved det projektive, morfiske og isomorfiske. Köhler udgiver bogen "Fysiske gestalter"⁶; Goldstein skriver tilsyneladende som den første om de fysiske gestalter; og Koffka formulerer tydeligt: løsningen af kontroversen mellem ånd og materie, det psykiske og hjernen, består deri, at noget tredje er det primære, og dette tredje er gestalten!

En på ingen måde bedre løsning foreslår den anden variant af gestaltpsykologien fra Leipzig: gestalten er en subjektiv, apriorisk kategori. Dog stiller vi denne variant til side.

⁵ Her menes det såkaldte "phi-fænomen": hvis to punkter i et mørkt felt lyser op med bestemte intervaller, opstår illusionen om deres bevægelse. Mere udførligt om dette fænomen: Gregory, R.: Auge und Gehirn. 1979, s. 124-125.

⁶ Köhler, W.: Die physischen Gestalten in Ruhe und in stationären Zustand. Braunschweig, 1920.

Hvorledes bliver iagttagelsen af tredimensionelle ting fortolket inden for gestaltpsykologien? Hemmeligheden er her enkel: Den består deri, at man på iagttagelsen af de tredimensionelle ting, overfører lovene for iagttagelsen af deres projektioner på det flade plan. Tingene i den tredimensionelle verden optræder altså som det, der er omsluttet af (tre) plan/felter; disse iagttager vi, ”gestalter” vi, de udfylder feltet for iagttagelsen. Deres hovedregel - loven om feltet - er loven om ”figur og baggrund”. Dog er dette på ingen måde en lovmæssighed ved iagttagelsen, men et fænomen ved iagttagelsen af en to-dimensionel figur, på en to-dimensionel baggrund. Det drejer sig ikke om iagttagelsen af ting i den tre-dimensionelle verden, men om deres abstraktion, som er deres kontur. I den virkelige verden optræder en hel tings bestemtighed gennem dens forhold til andre ting, og ikke gennem dens ”konturer” (konturierung)⁷.

Jeg sammenfatter: med dens abstraktioner, erstattede gestaltteorien begrebet om den objektive *verden*, med begrebet om *feltet*.

I psykologien brugte man år på at adskille og modstille dem eksperimentelt. Det synes, at Gibson som den første tydeligst gjorde dette, han fandt en fremgangsmåde til at betragte de omgivende genstande, og omverdenen som bestående af felter (Ebenen), men da blev denne omverden til en skinverden, og mistede for betragteren sin realitet. Det lykkedes lige akkurat subjektivt at skabe et ”felt”, der dog var befolket med spøgelse. Således opstod i iagttagelsespsykologien den meget vigtige differentiering: ”visuelt felt” og ”visuel verden”. (Gibson, 1950).⁸

I de seneste år er der blevet gennemført undersøgelser af denne differentiering, som principielt er blevet betragtet teoretisk, og den manglende overensstemmelse mellem projektionsbilledet og det genstandsmæssige billede, er en tilstrækkelig overbevisende eksperimentel begrundelse (Stolin og Logvinenko, 1973)⁹.

Jeg er gået nærmere ind på gestaltteorien om iagttagelsen, fordi resultaterne af reduktionen af billeddannelsen af den genstandsmæssige verden til enkelte fænomener, forhold, og karakteristika, her kommer særligt tydeligt til udtryk, en reduktion der skyldes en abstraktion fra dens reelle opståelsesproces i menneskers bevidsthed, en proces der må ses i sin helhed. Man må altså vende tilbage til denne proces, hvis nødvendighed ligger i menneskets liv, i udviklingen af dets virksomhed i den objektive flerdimensionelle verden. Det er altså verden selv der må være udgangspunkt, og ikke de subjektive, gennem verden fremkaldte, fænomener. Her kommer jeg så til det sværeste, mest kritiske punkt i den af mig idag forsøgte tankegang.

Jeg vil med det samme formulere dette punkt som en kategorisk tese, og udelader bevidst alle nødvendige forbemærkninger.

Tesen består deri, **at verden i dens adskillelse fra subjektet er amodal**. Det drejer sig her naturligvis om den betydning af begrebet ”modalitet”, som det har i psykofysikken, psykofysiologien og psykologien, når vi f.eks. taler om genstandens form som er givet i den visuelle eller den taktile modalitet, eller denne og hine i fællesskab.

⁷ Dvs. operationen ved at bestemme og se formen.

⁸ Gibson, J.J.: The perception of the visual world, 1950.

⁹ Logvinenko, A.D., Stolin, V.V.: Untersuchung der Wahrnehmung unter Bedingungen der Inversion des Gesichtsfeldes. Ergonomika, 1973.

Ved opstillingen af denne tese, går jeg ud fra den meget simple og, efter min mening, fuldstændigt retfærdiggjorte skelnen mellem to slags egenskaber.

Den ene slags er egenskaberne ved døde ting, som de viser i vekselvirkning med ting (med "andet"), dvs. i vekselvirkningen "objekt-objekt". Bestemte egenskaber viser sig i vekselvirkningen med kropslige ting af særlig art, med levende, sansende organismer, dvs. i vekselvirkningen "objekt-subjekt". De viser sig i specifikke effekter, der afhænger af egenskaberne ved subjektets receptive sanseorganer. I denne henseende er de modale, altså også subjektive.

Glatheden ved en genstands overflade i vekselvirkningen "objekt-objekt" viser sig, skal vi sige, i det fysikalske fænomen friktionsforringelse (Reibungsverringerung). Ved følen med hånden - i et modalt fænomen, i den sansede følelse af glathed. Den samme overfladeegenskab optræder også i den visuelle modalitet.

Det er altså en kendsgerning, at en og samme, i og for sig identisk, egenskab - i dette tilfælde kroppens fysikalske og mekaniske egenskab -, hvis de indvirker på mennesker, fremkalder fuldstændigt forskellige indtryk alt efter modalitetsform. Selvom "strålende" og "glat", "mat" og "ru" ikke ligner hinanden. Derfor må de sanselige modaliteter ikke gives nogen "varig protokollering" i den objektive, genstandsmæssige yderverden. Jeg betoner: i yderverdenen, fordi mennesket med alle dets fornemmelser, selv også tilhører den objektive verden, også er en ting blandt ting.

Hos Engels finder man en bemærkelsesværdig tanke, nemlig dén tanke, at de egenskaber vi erfarer vha. synssansen, hørelsen, lugtesansen, osv., ikke er absolut forskellige; at et og samme "jeg" optager forskellige sansemæssige indtryk i sig, hvorpå det forener disse til en helhed af "fælles" egenskaber (fremhævet af Engels). "At forklare disse forskellige egenskaber, der kun er tilgængelige for forskellige sanser...er lige netop videnskabens opgave..."(Marx/Engels, Werke, bd.20, s.500).

Der er gået 120 år. Og hvis jeg ikke tager fejl, blev ideen om foreningen af disse, som Engels kaldte dem, "fælles" egenskaber der er opsplittede af sanseorganerne, endeligt til en videnskabelig kendsgerning i 60-erne.

Jeg tænker her på Rocks undersøgelse¹⁰.

I hans tests viste man forsøgspersonerne et kvadrat af fast kunststof, gennem en formindskende linse. "Forsøgspersonen tog kvadratet med fingrene fra nedenunder gennem et stykke stof, således at han ikke kunne se sin hånd, ellers ville han kunne forstå, at han ser igennem en formindrende linse....Vi...bad dem om at fortælle os om deres indtryk af kvadratets størrelse...Vi bad nogle andre forsøgspersoner om så præcist som muligt at tegne et billede af et kvadrat med tilsvarende størrelse, hvilket både fordrer brugen af synssansen og følesansen. Andre skulle udvælge et kvadrat med samme størrelse ud fra en serie af kvadrater, som man kun havde tilgang til gennem synssansen, og en tredje gruppe skulle vælge et kvadrat af samme størrelse, udelukkende ved brug af følesansen...Hos forsøgspersonerne opstod der et bestemt helhedsindtryk af kvadratets størrelse...Den iagttagede størrelse af kvadratet...var i det store og hele den samme som i kontrolforsøget, hvor der kun var den visuelle iagttagelse".

¹⁰ Citaterne stammer fra: Rock, I., og Harris, Ch.: Gesichts- und Tastsinn. - In: Wahrnehmung. Mechanismen und Modelle, udg. af R. Held og W. Richards, 1974, s.276-279.

Altså er den genstandsmæssige verden, her kun betragtet som et system af "objekt-objekt"-relationer (dvs. verden uden dyriske livsvæsner, før dyrene og menneskene), amodal. *Kun ved opståelsen af subjekt-objekt-relationer, -vekselvirkninger, opstår der mangfoldige forskellige og ydermere fra art til art (her menes zoologisk art) vekslende modaliteter.*

Og derfor falder de sensoriske modaliteter ud af vores beskrivelser af virkeligheden, så snart vi abstraherer fra subjekt-objekt-vekselforholdene.

Fra relationernes dobbeltnatur, vekselvirkningen "o-o" og "o-s", og under betingelserne for deres sameksistens, hidrører også den af alle kendte dobbeltnatur ved karakteristikerne: For eksempel et bestemt udsnit af spektret ved elektromagnetiske bølger og f.eks. rødt lys. Herved må man dog ikke se bort fra, at den ene og den anden karakteristisk udtrykker et "fysisk forhold mellem fysiske ting"(Marx/Engels, Werke, bd. 23, s.86).

Et yderligere spørgsmål som melder sig naturligt, er spørgsmålet om de sensoriske modaliteters natur, opståelse, deres evolution, nødvendighed, og ikke-tilfældighed af deres vekslende "mængder" (mål) og forskellige, sagt med Engels' ord, "fællestræk" af de i dem genspejlede egenskaber.

Dette er et ikke-undersøgt (forsigtigere udtrykt: næsten ikke undersøgt) problem i videnskaben. Hvad er nøgletilgangen (nøgletesen) for en adækvat løsning af dette problem?

Her må jeg gentage mine hovedtanker: i psykologien må det løses som et problem om den fylogenetiske udvikling af billeddannelsen af verden.

(Udvikling af denne tese)

1) Nødvendigheden af et "orienteringsgrundlag" for adfærden, og dette er billeddannelsen (das Abbild).

2) Denne eller hine livsmåde i den genstandsmæssige verden skaber nødvendigheden af dens tilsvarende orienterende, ledende, og formidlende billeddannelse.

3) Kort sagt: der skal ikke tages udgangspunkt i den sammenlignende anatomi og fysiologi, men i *økologien*: fra dens synsvinkel - mht. sanseorganernes morfologi etc. skriver Engels: "Hvad der er lys og ikke-lys" afhænger af om dette dyr er et natte- eller et dagsdyr(Marx/Engels, Werke, bd. 20, s.547).

Spørgsmålet om "forbindelserne" stiller sig isoleret.

1) Fællesskab (af modaliteterne) opstår, dog i forbindelse med følelserne og billeddannelsen (das Abbild); det er deres betingelse (det lille barn).¹¹ **(Ligesom genstanden er en "knude af egenskaber", således er billeddannelsen en "knude af modale fornemmelser").**

¹¹ Her har Boris Mitrofanovic (Velickovskij) gjort mig opmærksom på en undersøgelse der vedrører den tidlige barndom. I kender sandsynligvis en nyfødts reaktion på moren der bøjer sig ned og taler. Og heri består eksperimentet: og hvis ... man laver denne forbindelse til en ikke-forbindelse, dvs. præsenterer lyden fra den ene side, og personen fra den anden side?..Det er en kendsgerning, at der så ikke gives en reaktion. Derfor hævder jeg stadigvæk, i betragtning af denne og en række andre kendsgerninger (psykologiske, biologiske og økologiske) at vi, når vi taler om billeddannelsen, om iagttagelsen som billeddannelsens opståelsesproces, ikke må begynde med elementerne, fordi opståelsen af billeddannelsen forudsætter fællesskab. En egenskab kan ikke karakterisere genstanden. Den er en knude af egenskaber. Dette er et begreb man møder hos Hegel, dog benytter Marx i hans sene periode også begrebet. Billedet, billeddannelsen af verden opstår når egenskaberne opstår, dvs. gennem en sammenknytning i en knude, dermed begynder udviklingen. Fællesskabsforholdet findes, og dernæst opspaltbarheden af enkelthederne, med en anden fælles egenskab.

2) "Fællesskab" (forbindelsen) udtrykker tingenes rumlighed (som deres eksistensform).

3) Dog udtrykker de også deres eksistens i tiden, derfor er billeddannelsen principielt ikke kun et produkt af en simultan, men også en successiv forbindelse, sammenslutning.¹²

En meget karakteristisk tilsynekomst: foreningen af standpunkter - børnetegninger!

Også verden bag ved mig er ikke en naturnødvendighed af en panorama-(360 grader)-synsvinkel, derfor finder vi selv hos lignende arter både panorama- såvel som ikke panorama-syn.¹³

ALMEN FØLGESLUTNING: enhver aktuel indflydelse bliver inddraget i billeddannelsen af verden, dvs. en bestemt "helhed" ¹⁴.

Når jeg taler om at enhver aktuel egenskab der med det samme har indflydelse på de perciperende systemer, bliver "inddraget" i billeddannelsen af verden, så er dette ikke en tom, men en meget indholdsrig tese: dvs.

1) Genstandens grænse bliver bestemt af genstanden, dvs. dens afgrænsning følger ved sondens ende, ved synsaksernes snit, og der følger en overflytning af "følelsen"¹⁵ (Derfor findes der ingen objektivisering af følelserne og iagttagelsen!).

Bagved kritikken af "objektiveringerne" af forbindelsen (den sekundære) til verden, står kritikken af de subjektive-idealistiske konceptioner. (Det skal nu vises).

Udtrykt på en anden måde mener jeg, at det ikke er iagttagelsen der sætter sig i genstanden, men tværtimod at genstanden - gennem virksomheden - sætter sig i afbilledet. Iagttagelsen er dens "subjektive sathed". (Sathed *for* subjektet !).

2) "Indførelsen" i billedet af verden udtrykker ligeledes, at genstanden ikke er sammensat af "sider"; den optræder for os som et helhedsmæssigt kontinuum; diskontinuitet er kun et moment ved den.¹⁶ Der opstår fænomenet om genstandens "kerne". Dette fænomen udtrykker iagttagelsens **genstandsmæssighed**. Iagttagelsesprocesserne er **underordnet** denne kerne. Det psykologiske bevis for dette ligger a) i Helmholtz' geniale påstand (ikke alt der er givet i fornemmelsen, indgår i "iagttagelsens billede") = her styrtes Johannes Müllers subjektive idealisme! og b) i fænomenet for fuldstændiggørelserne af det pseudoskopiske billede: jeg ser kanterne af en i rummet "ophængt" flade. (Og forsøgene med inversionen, med adaptationen til den optisk forvrængede verden).

Indtil nu er jeg blevet i den for dyr og mennesker almene ramme. Men verdensbilledets opståelsesproces, og selve verdensbilledet og dets karakteristikker, ændrer sig kvalitativt, når vi går over til mennesket.

¹² Ingen af os rykker stolen tilbage, hvis han ved at bogreolen står bagved hans skrivebord. Bøgerne er tilstede i verdensbilledet, men er dog aktuelt ikke tilstede i den visuelle verden.

¹³ Fordi vi ikke har panorama-syn, forsvinder billedet af verden bag mig ikke, men det optræder blot forskelligt.

¹⁴ Uexküll, J. og Kriszat, G.: Streifzüge durch die Umwelten von Tieren und Menschen. Berlin, 1934.

¹⁵ Når man rører et objekt med en sonde, flyttes følelsen fra hånden til sondens ende. Følelsen er lokaliseret der....Jeg kan stoppe med at røre genstanden med sonden..., og kan skubbe hånden en smule langs sonden. Og så vender følelsen i fingrene tilbage, og sondens ende mister sin følsomhed.

¹⁶ "Tunneleffekt": når noget afbryder sin bevægelse og som følge af dette sin indflydelse, afbryder det ikke sin væren for mig.

•Hovedsagen er, at verdenen opnår en femte kvasi-dimension i billeddannelsen.

•Den er på ingen måde noget der subjektivt kan tilskrives verden!

EN ANALYSE AF DETTE: "subjekt-objekt-objekt-relationerne". Dette er overgangen gennem sanseligheden udover sanseligheden, gennem de sensoriske modaliteter til den amodale verden. Den genstandsmæssige verden optræder i en betydning. = Verdensbilledet fylder sig med betydninger.

"Uddybelsen af erkendelsen" fordrer ophævelsen af modaliteterne og består i en sådan ophævelse; videnskaben taler ikke i modaliteternes sprog.

Dette sprog bliver bandlyst.

I verdensbilledet indgår genstandenes usynlige egenskaber:

a) amodale - de bliver opdaget af industrien, i eksperimentet og gennem tænkningen;

b) "oversanselige" - funktionelle egenskaber, kvaliteter, og sådan noget som "værdi", som ikke er indeholdt i objektets substrat.- De er fremstillet i betydningerne!

Her må det specielt understreges, at betydningens væsen ikke kun ikke ligger i tegn-legemet (Zeichenkörper), men heller ikke i de formelle tegnoperationer, ikke i betydningens operationer. *Det ligger i den menneskelige praksis' helhed, der indgår i verdensbilledet i dens idealiserede form.*

Man kan også sige det på en anden måde: viden, tænkning, er ikke adskilt fra processen med dannelsen af det sanselige billede af verden, men flyder tværtimod ind i det, idet de bliver tilføjet til sensibiliteten.

Viden flyder ind, ikke videnskab!

Nogle almene følgeslutninger:

1) Opståelsen af verdensbilledet hos menneskerne, er dets gåen ud over rammen for et "umiddelbart sanseligt billede".

Afbilledet er intet billede!

2) Sanseligheden, de sanselige modaliteter, bliver mere og mere "ikke-adskilte/skelnelige". En blinde og døvs afbillede af verden er ikke anderledes en en seendes og hørendes, men er dog dannet af et andet byggemateriale, af andre modaliteters materiale, er altså vævet af et andet sansemæssigt stof. Derfor bevarer afbilledet dets simultanitet, og det er et problem for forskningen (et problem der må undersøges)!

3) "Ikke-skelnen" af modaliteten er på ingen måde det samme, som tegnets indifferens i relation til betydningen. De sensoriske modaliteter koder aldrig virkeligheden. De bærer den i sig. Også derfor fører sanselighedens forfald, til dens perversion, til verdens psykologiske irrealitet, til tilsynekomster af dens "svinden bort". Dette er velkendt og bevist.

4) De sanselige modaliteter danner den obligatoriske faktor ved afbilledet af verden. Men faktoren af billedet er ikke lig med selve billedet!

Forklaring: (Et eksempel fra malerkunsten) Maljavin - bag ved penselsstrøgene med oliefarven kommer en genstand tilsyne. Når jeg betragter den fremstillede genstand, ser jeg ikke penselsstrøgene, og omvendt! (Dette må udvikles!)

Faktoren, materialet, bliver ophævet af/i billedet, men bliver ikke tilintetgjort af det.

I afbilledet, i billedet af verden, trænger ikke fremstillingen ind, med det fremstillede (fremstilletheden, genspejletheden åbenbarer kun refleksionen, og det er vigtigt!).

Resume: Levende organismers indelukthed, i systemet for processerne af deres organer, deres hjerner i den genstandsmæssige, genstandsmæssige-diskrete verden, medfører, at systemet for disse processer bliver forsynet med et indhold, som selv tilhører den

genstandsmæssige verden. Problemet om denne "tildeling/forsyning" danner genstanden for den psykologiske videnskab!